

hen meeleefden en voor hen de barmhartigheid des Heeren niet inriepen.

Al staat de Gereformeerde vast in zijn belijdenis, daarom beschouwt hij hen, die tot zulk een licht nog niet zijn gekomen, niet als heidenen en tollenaars.

De Gereformeerde is streng kerkelijk, maar nooit kerkistisch.

Ook in andere kerken, zelfs in sekten, zoekt hij naar lieve kinderen Gods. En hij vindt ze ook.

Als men leest, wat God bezig is te werken in Rusland, hoe 't geloof, zij het ook met dwaling gemengd, opleeft en hoe vele duizenden zich liever van hun goed laten berooven en zich tot den dood toe laten martelen, dan hun geloof prijs te geven, staat men beschaamd.

Zouden wij zoo standvastig zijn?

Hoeveel tijdgeelovigen zouden er onder ons niet openbaar worden, die, wanneer verdrukking en vervolging komt, terstond zouden worden geërgerd?

Wie kan het zich voorstellen, welk een geschrei er van die vervolgd en martelaren van het Bolsjevisme tot Christus in den hemel opklimt!

De Heere hoort dat geschrei.

Mogen wij ons doof houden?

Zullen wij niet mede-schreien: „Geef 't wild gediert, dat niets in 't woen ontziet, de ziele van Uw tortelduif niet over?”

Het gebod des rechtvaardigen ook voor zijn broederen en zusteren in Christus vermag veel.

Onze vaderen hadden niet alleen voor hun geloofsgenooten in engeren zin, zij baden het — helaas in onzen tijd veelszins onbekende — gebod voor allen nood der christenheid.

Zij baden voor „al onze mede-broederen, die onder den Paus of Turk vervolging lijden”.

Wandelen wij dan in hun sporen.

De Heilige Geest zalve onze predikers op den 22. Zondag in bijzondere mate.

En krijg het oude Lutherlied onder ons nieuwen klank:

De vijand rukt vast aan
Mij opgestoken vaan.
Hij draagt zijn rusting nog
Van gruwel en bedrog,
Maar zal als kaf verdwijnen.

HEPP.



De Probleem-roman als tijdsverschijnsel.

I.

Elke periode in de literatuurgeschiedenis, hoe ver men ook teruggaat, heeft haar eigen uitingsvorm, een bepaald genre dat karakteristiek is voor den tijd, dat voortkomt uit, maar ook aansluit bij den geest en de verhoudingen van dien tijd. Om nu maar te blijven binnen het raam van onze eigen Nederlandsche letterkunde: beginnende bij den middeleeuwschen ridderroman-in-verzen en het berijmde heiligenleven, kan men, heel de literatuur-historie door, die specifieke uiting aanwijzen, die innerlijk en uiterlijk door haar tijd gestempeld wordt. Men ziet daarin dan, als in een spiegel, het denken en doen der menschen, dat wat hun belangstelling heeft en hoofd en hart bezig houdt.

Ook onze tijd heeft zijn typeerende literatuurvorm: den roman.

Terwijl aanvankelijk bij de literaire herleving van Tachtig de dichtkunst „de nieuwe lente en het nieuwe geluid” bracht, is met de negentiger jaren der vorige eeuw de roman op den voorgrond gekomen en steeds meer geworden het literaire kunstwerk. Men kan veilig zeggen, dat in de ontwikkeling der nieuwere letterkunde, zooals die op de basis der Tachtigers-opvattingen is voortgegaan, de roman geleidelijk aan de alles-beheerschende plaats heeft verkregen en dat hij de dichtkunst sinds lang ver achter zich heeft gelaten, wat betreft algemeene belangstelling en waardeering.

Onder invloed van de buitenlandsche proza-literatuur en de snel-wisselende denkbeelden van den tijd, ontplooi de zich die roman in velerlei verlatking. Al naar de verhoudingen zulks mee-brachten bloeide op de naturalistische roman (van Van Deysse, Querido, Nelscher, Coenen, Aletrino) de realisme-roman (van De Meester, Querido, Heyermans), de symbolische roman (van Van Eeden, Marie Metz-Koning), de historische roman (van Van Schendel, van Oordt). We kennen, als we naar den inhoud rubriceren: den roman, die het leven teekent der geboorte burgerij, hetzij in zijn milieu-verhoudingen (van Herman Robbers, Jeanne Reyneke van Stuwé), hetzij in zijn geestesgesteldheid (na Boudier-Bakker), den roman die binnenleidt in de sfeer van verrijning en overbeschaving (van Couperus, Borel) of in de troebelheid der maatschappelijke verworping (van Van Hulzen, Heyermans). Uit de latere jaren dateeren de oorlogsromans, in welk genre uiteraard de eigen literatuur (Van Suchtelen) achterbleef bij de buitenlandsche van auteurs als Barbusse, Gibbs, Kellermann, Still-

gebauer, Renn, Remarque, von Onruh e.d.; de roman van de neurose, uit de crisisjaren na den wereldoorlog, die in Duitschland zijn beste vertegenwoordiging vindt (in het werk b.v. van Jacob Wassermann), maar ook ten onzent vrij veelvuldig is (bij Emmy van Lohorst, J. W. de Boer, R. van Genderen Stort, Maurits de Vries); de ideën-roman (van Scharten-Antink, Anna van Goch-Kaulbach, Jo van Ammers-Küller), de roman van karakter-analyse (van Jaarsma, Van Booven) enzovoorts. Men kan, zoo men schismatiseeren wil, schier tot in het oneindige voortgaan.

Maar bij alle verscheidenheid is er één door-gaande eigenschap: altijd weer is de roman als de antenne, die de geluidgolven van den tijd opvangt en ook weer verder geleidt, tot ze bereiken het oor van ieder, die luistert. Want dat vooral is het karakter van den roman: hij geeft weer wat den tijd beweegt — en door zijn groot analytisch vermogen ontleedt hij dat tot op de diepste roerselen — maar hij oefent daarop tegelijkertijd invloed, omdat hij niet is een mechanisme, doch een organisme, ontstaan uit en gedragen door een levende overtuiging.

In de laatste jaren nu heeft zich naast de vele bestaande romansoorten een nieuw roman-type ontwikkeld, dat dit karakter in bijzondere mate vertoont: de probleem-roman, d.i. de roman, waarin de problemen van den dag aan de orde komen. Deze probleem-roman is de roman van dezen tijd, spiegel van het moderne denken, maar ook factor in dat denken, want bij zijn weergave van gebeurtenissen suggereert hij tegelijk ook den lezer een verklaring daarvan, en aldus oefent hij metterdaad ook invloed uit in de ideënwelt van het huidige geslacht.

Als verschijnsel, als probleem-roman, is hij een merkwaardig product van dezen tijd. Want onze tijd is bij uitstek de problemetijd, de tijd zonder lijn en zonder houvast, op ieder gebied vol van wat men dan noemt problemen. 't Woord probleem is tegenwoordig het mode-woord, want iedere verhouding, elke toestand, elk onderdeel der samenleving heeft zijn problemen, dat wil zeggen: zijn aanleiding tot diepzinnig redeneeren en theoretiseeren. Daarbij is het opmerkelijke, dat niet de behoefte aan een oplossing der vragen primair is, maar dat het gaat om 't probleem zelf, of wat men dan 't probleem gelieft te noemen. Dat, het probleem wordt bekeken, bespiegeld, heen en weer en omgedraaid en de eenige uitkomst van dat alles is de verzuiching, dat men hier toch werkelijk voor een probleem staat. Wat vroeger zaak van overweging heette, is tegenwoordig zwaarder, gewichtiger, ingewikkelder: een probleem. We hebben verkeersproblemen, bemalingsproblemen, wegenproblemen (nog onlangs werd gesproken over het autobusprobleem en het luchtververschingsprobleem), naast onderwijsproblemen, opvoedingsproblemen, ontwapeningsproblemen. We lezen in de krant over het Kantprobleem, het Einstein-probleem, het Therèse Neumann-probleem en een kolom verder vinden we dampproblemen en kruiswoordproblemen. De ongelijksoortigheid der begrippen in het eene en het andere geval doet blijkbaar niet ter zake; 't woord probleem is als het beroemde dek-seltje dat op alle potjes paste.

Werkelijk alles is probleem tegenwoordig. 't Is als worden van overal de problemen gezocht en opgespoord. Ze worden geschapen en in elkaar gezet en dan verdiept men er zich in met iels van wellust; men coquetteert er mee en maakt ze tot uiterst belangrijke vraagstukken. En de goed-gelovigen worden er van doordrongen, dan het gaat over hoogst gewichtige moeilijkheden, of liever, ze vinden een zoodanige voorstelling van zaken, dat ze, er wezenlijk ingrijpende quaesties in gaan zien, zwagigheden, waarover diep nagedacht en vooral heel veel gepraat moet worden.

Natuurlijk kan niet worden ontkend, dat er in onzen zoo uiterst gecompliceerden tijd vraagpunten zijn, die inderdaad den naam van probleem verdienen, en ook niet, dat er onder die problemen zijn, die, hoe ook doorvorscht, problemen blijven. Maar evenmin kan worden tegengesproken dat men ten aanzien van allerlei „tijdsragen” dikwijls den indruk krijgt van problemenjagerij. Tegenover een vorig geslacht, dat bij de triomfen der exacte wetenschap er zijn glorie in vond „vinder” te zijn, poseert de moderne mensch gaarne als een „zoeker”. Hij wil niet meer „napraten”, niet meer uitgaan van „overgeleverde begrippen”, niet meer voetstoots zich neerleggen bij wat misschien louter door conventie zijn autoriteit heeft verkregen — hij wenscht te onderzoeken, te overwegen, „logisch” te beredeneeren, niet uit begeerte naar overtuiging, maar als plicht van welbegrepen moderniteit. En zoo wordt alles probleem, wordt problemenjagerij de ziekte van dezen tijd. Intusschen, van die ziekte wordt de zoeker zelf het slachtoffer. Want door het alles problematisch stellen verliest hij iedere zekerheid. En waar hij zich dan oriënteeren moet naar een tijd, die arm is aan inhoud, die alle belijning en houvast mist en door hopelooze oneven-wichtigheid zich kenmerkt, zoodat een billard-wedstrijd even groote nationale beteekenis heeft als een wetenschappelijke prestatie, raakt hij geheel zijn koers kwijt en wordt heen en weer geveegd door de problemen als een opwaaiende krant over een

stadsplein. In het gewirwar van moeilijkheden en zelf-opgeworpen quaesties weet hij ten slotte geen pad meer te vinden, waarlangs hij veilig kan gaan, geen verhouding te ontdekken, waarin werkelijke bevrediging en rust mogelijk zijn.

Ten slotte wordt dan het leven zelf 't aller-grootste probleem, de som van allerhande occultistische, individualistische, intellectualistische en wie-weet-wat-istische waarden meer en de moderne mensch, die taan zijn moderniteit verplicht is een zoeker te wezen, peinst zich moe, maar raakt al verder van de wijs. En hij eindigt met zichzelf een probleem te worden en weet in den dichten nevel van ideën en denkbeelden geen rechts en geen links meer.

Lang niet malsch werd in een Handelsblad-artikel onze tijd aldus gequalificeerd: „(Onze) stijl en rhytme-arme tijd is.... de tijd der geestelijke kwakzalvers van menige gading. De zolste fratsen worden als ernst verkocht op deze kernis der buitensporigheid.... O, eigenlijk is het dus toch wel een groote tijd, waarin wij leven. 't Is namelijk de tijd der geestelijke charlatans.... der exploitanten van het geestelijk snobbisme op ieder gebied. Het is een groote tijd voor de Dailyspiegels en de Mephistos. De wereld wil bedrogen zijn, nu meer dan ooit.... Een wildernis van geesten, een markt vol schreeuwers en bekochten....”

Indertijd, een onmatige problematiek is de ernstige ziekte van dezen tijd. En ze is te ernstiger, wijl ze niet is een gril van moderniteit, maar het gevolg van een sinds lang woekend proces. Daarover nader in een volgend artikel.

C. T.

MUZIKALE KRONIEK

Architect en Orgelbouwer.

Enkele minder gelukkig uitgevallen, hoewel goed bedoelde, passages in het naschrift op een lezenswaardige artikelenrij over kerkbouw, gaven mij aanleiding een enkele opmerking te maken over adviezen bij kerkorgelbouw.

Evenzoo is de zin die ik nu zal citeeren niet meer dan de inleiding die noodig was om over kerkbouw en orgelbouw iets te schrijven. Ik zie er niet meer in dan een symptoom van een algemeene kwaal, maar als zoodanig dient hij wel herkend te worden.

Nadat de heer van der Schaar een en ander meegedeeld heeft over den Klokken- en Orgelraad, concludeert hij tot onze oprechte verbazing: Intusschen zal uit het bovenstaande blijken, dat bedoelde organisatie voor het onderwerp: „Kerkbouw” niet dienstig kan zijn.

Is dat geen symptoom, dat een bekend bouwkundige in een artikelreeks met opvoedende strekking over kerkbouw in een blad als de Heraut 't helder als glas vindt, dat er tusschen adviseurs inzake orgelbouw enerzijds en architecten anderzijds geen contact bestaat? Dat gegevens over 't werk van de eersten volstrekt geen nut hebben voor den arbeid der laatsten?

Ik kwam eens in een kerk, waar het orgel ongemotiveerd ver naar voren was uitgebouwd en toog op onderzoek uit naar de reden. Ja, ziet u, dit orgel is er later ingezet en toen moest 't wel zoo ver vooruit worden geplaatst; anders konden de pijpen er niet in, want de achtermuur van het orgelsterrein hield ik ging eens kijken, en werkelijk, zelfs een miniatuurorgeltje zou met moeite de pijpen van een paar registertjes in de toegedachte ruimte kunnen dwingen — dank zij de bekendheid van den architect met de eischen te stellen aan een orgel voor die (en 't was een flinke groote) kerk geschikt.

Ergens anders vond ik een orgelsterrein waar de organist ongeveer hermetisch in een o zoo mooie orgelkamer, keurig afgewerkt, afgesloten zat achter een muur. Communicatie met de gemeente alleen door een tuimelraam dat voor één derde boven den grond uitstak. Ook geloof ik niet, dat de organist zelfs aan dat toch al ongelukkige raampje iets had als hij zat te spelen.

Nu was 't niet het ergste dat men vanaf het orgel de gemeente niet kon zien, noch den predikant, noch den voorlezer. Maar ook 't geluid van zijn eigen instrument kon de organist onmogelijk beoordeelen dan alleen met behulp van de herinnering die 'tvoorspelen van collega's op hem gemaakt had terwijl hij zelf in de kerk luisterde. Dank zij de prachtige muur des afscheidels, en de kennis van vereischen voor goed orgelspel bij den architect.

Weer in een andere gemeente kreeg de organist een ondoelmatige plaats ten opzichte van zijn instrument omdat de architect 't beslist afkeurde dat het orgelfront zich welfde buiten den boog die de orgelruimte omsloot en hij gemeend had dat er genoeg ruimte was.

Dit zijn slechts enkele gevallen van de zeer, zeer vele, waarin de gemaakte fouten best vermeden hadden kunnen worden als van 't begin

af de architect vóór het bouwen van de kerk, het belang van de gemeente gediend had door samenwerking met hen, die een vakkundig advies konden geven betreffende alle dingen waarop gelet moet worden bij 't bouwen en bespelen van een orgel, voor die bepaalde kerk het meest geschikt.

Het is totaal onvoldoende, als de bouwster bij 't maken van 't bestek alleen er op let dat er voldoende ruimte is voor een orgel (d.w.z. waar hij mee denkt te kunnen volstaan). In de meeste gevallen is de architect niet de man die de beste oplossing aan de hand kan doen voor de moeilijkheden die een zoo juist mogelijke plaatsing van een instrument meebrengt.

Zal de architect uitmaken of de voorkeur gegeven wordt aan het rein-pneumatisch, electro-pneumatisch, of rein-electrisch systeem? Beslist hij, of het het beste is de speeltafel op zij van, vóór, of tegenover het orgel te plaatsen?

Moet het van hem afhangen, of we een instrument krijgen, ook voor concert-doeleinden geschikt? Zal hij bepalen of er wat ruimte mag overblijven voor solisten of een koor? De beantwoording van deze vragen vindt steeds zijn reflex in de architectuur. Ten slotte, is het in overeenstemming met de Gereformeerde leer, als de architect ons dwingt in Gods huis op dit gebied het mindere en slechtere voor lief te nemen, waar het heel wel mogelijk zou zijn het beste (zij ook dat niet goed genoeg) te benaderen, als er begrip en samenwerking geweest was tusschen orgelraad of wie dan ook, en kerkbouwster?

Heele lijsten zouden er opgesteld kunnen worden van gevallen, waarin degenen, die een orgel in een kerk moeten plaatsen, zich door den architect eenvoudig voor een fait accompli geplaatst zagen. En dan is het natuurlijk roeien met de riemen die je hebt: er maar zoo goed mogelijk wat van zien te maken! En dat is er dan ook vaak naar! Vaak heel naar!

Maar officieel zijn we natuurlijk altijd heel blij met de prachtige nieuwe kerk! Zoo is ook altijd op den avond van ingebruikname elk orgel een juweel van orgelbouwkunst!

J. L. F.



Bijdragen tot de kennis van het duivelen-geloof.

Vriendelijke hand zond mij toe een ex. van „De Protestant“, uitgave van de Evangelische Maatschappij. Daarin verdient voor ons blad de aandacht, wat gezegd wordt over het duivelengeloof:

In een appel.

Het handboek voor duivelbanners van den Franciscaner pater Brognoli, Lyon 1668, werd goedgekeurd door den generaal-overste der Franciscanen, pater Daniel a Dongo, en opgedragen aan den generaal-vicar van het aartsbisdom Lyon. De roomsch-duitsche geschiedschrijver van Görres, overl. 1848, prijst het. Deze pater Brognoli schreef: Ketteren worden niet zoo veel bezeten van duivelen als roomsch-katholieken, daar de ketteren toch al toebehooren aan den duivel. De duivel verschijnt als leeuw, beer, slang, draak, stier, hond, wolf, kat, haan, raaf, gier, vlieg, spin, ook als een schrik-aanjagend mensch. Dit vertelden mij vele bezetenen. De duivel geeft een afschuwelijken stank af, welke zich meedeelt aan allen, die met hem van doen hebben, zooals heksen en tovenaars. (p. 36). Om binnen te komen in den mensch, maakt de duivel dikwijls gebruik van spijzen en dranken, waarin hij zich verbergt. 31 Augustus 1648 werd te Venetië bij mij gebracht een veertienjarig meisje, in wie de duivel, verborgen in een appel, was binnengekomen. Ik dreef hem uit en bij den uittocht valde hij den mond van het meisje met smaak van zwavel. (v. Hoensbroeck I 226). Nog altijd, wanneer de bisschop bij priesterwijdingen, toedient de mindere orden, zegt hij bij de wijding van exorcisten of duivelbanners: „De exorcist moet de duivelen uitdrijven. U wordt derhalve macht gegeven om den bezetenen de handen op te leggen. Door de genade des Heiligen Geestes, de oplegging uwer handen en de woorden der bezwering worden de booze geesten uit de bezeten lichamen verdreven“.

Maria Renata.

De pater-Jezuïet Georg Gaar hield 21 Juni 1749 eene „christelijke“ ja, het staat er. „rede bij den brandstapel, waarop het lichaam van Maria Renata, eene met het zwaard gedoodde tovenaars buiten de stad Wirtzburg verbrand werd. „De tovenaars zult gij niet laten leven“. Deze wet, als wortelende in de natuurwet, is geenszins opgeheven in het Nieuwe Testament, maar moet stipt onderhouden worden. Een voorbeeld, waarover de gehele wereld moet verwonderd staan, wordt ons heden getoond. Van welken stand en ambt en geslacht Maria Renata was en welke de oorzaak was van dezen brandstapel voor haar opgericht, is niemand van ons onbekend. Maria Renata, geboortig uit München, werd als kind van 6 of 7 jaar in de omgeving van Lintz in Opper-Oostenrijk door een officier, in wien de booze geest was, gebracht tot tooverij. Daar de heil den naam Maria niet verdragen kan, werd haar in plaats daarvan gegeven de naam Ema Renata en bij verplaatsing der letter m is het Mea Renata, mijne (des duivels) wedergeborene. Op 12-jarigen leeftijd was zij reeds zoover, dat de vorst der

duisternis haar bij die bijeenkomsten van tovenaars de eerste plaats toewees. Omrent haar 19e levensjaar is zij, ofschoon tegen haar zin, getreden in het maagdenklooster Unterzell bij de stad Wirtzburg en dit om te voldoen aan het bevel van haar ouders. Daar tooidde de grijpende wolvin zich zoodanig met de achapenvacht, dan men, bedrogen door een valschen schijn van deugd, ze niet herkende, zelfs wegens vermeende verdiensten haar ten slotte, zonder eenig bedenken, vóór anderen aanstelde als een sub-priorin. Hoever het plan van den algemeenen vijand der zielen daarbij gelukte, is gemakkelijk te zien. Hij zocht namelijk door zijn bruikbaar werktuig het onkruid uit te strooien. Alleen daar God het belette en Maria Renata gedurende 50 jaren, die ze in het klooster doorbracht, volgens haar eigen getuigenis, geen enkele klooster-ziel kon schaden — wilde de Satan door deze zijne slavin zijn woede uitstorten over de lichamen. Zoo veroorzaakte bijgevolg Maria Renata aan vier kloosterzusters zeer zware en smartelijke ziekten en door tovenaarsaanhelzen en door betooverde wortelen en kruiden, die zij onopgemerkt verwerkte in de spijzen of op andere manier ingaf. Aan vijf andere tooverde ze door genoemde middelen meerdere heilsche geesten het lichaam binnen. Nadat nu velerlei omstandigheden Maria Renata als de aanstichtster van zulke onheilen genoegzaam hadden aangeduid, zoo werd zij voor alles, waarvoor ze was aangeklaagd, door een hooge geestelijke overheid volgens het kerkelijke recht geëxamineerd (op de pijnbank gefolterd tot toegeven van het betichte). Daarna werd ze, volgens aanduiding van het kerkelijke recht, overgeleverd aan den wereldlijken arm en volgens het bevel (2 vert.) veroordeeld van het leven tot den dood. Horst Demonol. II 353 v. v. Hoensbroeck I 476 v. Lijkrede op Maria Renata, Amsterdam 1751.

Verdrag met den duivel.

In de alfabetische lijst der roomsche theologen, opgenomen in het handboek (2 deelen) der moraaltheologie van den pater-Jezuïet Gury, welk handboek in gebruik is op de priester-seminariën, lees ik onder D. — mijne uitgave, 4e druk is van 1885 — Delrio. Martinus Antonius Belg S. J., Societatis Jesu, van het gezelschap van Jezus: Tooverkunst-onderzoekingen. Delrio, geboren in 1551, overleed in 1608. De Jezuïet Hurter, professor aan de Koninkl. Keizerl. Universiteit te Innsbrück, prijst bovenmate Delrio in zijn Nomenclator I 193 van 1892. Delrio was professor in de roomsche Theologie te Graz en Salamanca en zijn werk over bovengenoemd onderwerp telt 1200 bladzijden in 4°. Het boek is goedgekeurd door den vice-provinciaal der Belgische Jezuïeten-provincie, door den pauselijken en koninklijken censor Fabricius en door den kanunnik der Onze Lieve Vrouwe-kathedraal van Antwerpen. In de voorrede zegt Delrio: „De duivelen hebben hun woonsteden in de ketteren, evenals vroeger in de afgodsbeelden. Toen ze verdreven werden uit de beelden der afgoden, hebben ze zich nieuwe woningen gezocht in de ketteren; ook de duivelen, die Christus uitdreef, zijn gevangen in de zwijnen“. In het tweede boek — het werk is verdeeld in 6 boeken — beschrijft de Jezuïet Delrio het verdrag met, het zich wijden aan den duivel: „De duivel raakt aan met zijn klauw het voorhoofd van degenen, die met hem een verdrag sluiten en doopt ze op zijne manier; ze krijgen een anderen naam. Staande binnen een op den grond getrokken cirkel, zweren ze eenen verschikkelijken eed. Men belooft den duivel ieder maand een kind te dooden door bloed-afzuigen (men denke er aan, dat het hier enkel verbeeldingspraat geldt. Vertaler). De duivel drukt ergens op het lichaam, gewoonlijk een geheime plaats, een teeken in. Dit lichaamsdeel wordt daardoor ongevoelig. (p. 112 v.). In hetzelfde 2e boek, blz. 217: „De provinciaal der Belgische provincie van onze Jezuïeten-Orde, pater Bernard Oliverius, vertelde mij, dat eens heks in het jaar 1599 noch het vuur-branden aan hare voeten en ook niet de hevigste slagen gevoeld heeft, totdat een priester haar een Agnus Dei (rond plaatje van was met Lam) in den nek hield. Toen hield op de duivelsche beheksching en de heks begon pijn te voelen. Daaruit blijkt, dat deze ongevoeligheid een werk van den duivel is“. In het 5e boek, p. 803: „De heksen moeten gedood worden, ook al hebben ze niemand door vergif gedood, ook al hebben ze geen schade toegebracht aan de velden of het vee. Zij moeten gedood worden, daar ze met den duivel een verbond hebben en deelnemen aan de verzamelingen van heksen“. v. Hoensbroeck I 436, 438, 440, 446.

Genoegzaam bekend is het vliegen door de lucht op bokken en bezemstelen naar dergelijke verdichte bijeenkomsten. Alle roomsche theologen, ook van onzen tijd, behandelen het verdrag met den duivel en aanvaarden de mogelijkheid daarvan.

De luchi in!

De pater-Jezuïet Delrio, die schreef „dat de duivelen de bezetenen in Brabant verlieten voor den dag der begrafenissen van Luther en dat allen naar Duitschland vlogen om met het gehele heir bij de lijkstatie tegenwoordig te zijn“, deze verhaalt ook boek 6, p. 1035, dat het lijk van Guido van Lacha, bisschop van Brescia, in de lucht werd opgeheven door de duivelen. „De bisschop van Brescia, Guido van Lacha, was gestorven in geur van heiligheid. Hij zekere aanduidingen bemerkten echter de pauselijke kettermeesters dat Guido een ketter was. Zij lieten zijn lijk opgraven om het te verbranden. Vanaf den brandstapel hieven nu de duivelen, welke niemand zien kon, het lijk de lucht in, hetwelk het volk beschouwde als een teeken der heiligheid van den overledene. De kettermeesters echter lieten zich niet beletten. De mis ter eere van Maria werd nu gelezen. Tot aan de consecratie zweefde het lijk nog voortdurend door de lucht. Toen riepen (bij de consecratie der mis) eensklaps de duivelen: „O Guido van Lacha, zoolang konden wij u verledigen. Nu is er een sterkere gekomen. Tegelijk viel het lijk op den brandstapel en verbrandde zonder moeite“. De consecratie is de verandering der zelfstandigheid van

brood en wijn door het woord van den priester in de zelfstandigheid van het brood in de zelfstandigheid in Christus' lichaam, onafscheidelijk verbonden met Christus' bloed, zijne ziel, zijn goddelijke Persoon, welks Goddelijke Persoon weer één is met Vader en Heiligen Geest in de Godheid „consubstantieel“. Door de woorden: „Dit is immers de kelk mijns Bloeds“ wordt — zoo leert men — de zelfstandigheid van wijn veranderd in de zelfstandigheid van het bloed van Christus, onafscheidelijk verbonden met Christus' lichaam, zijne ziel, zijne Goddelijke Persoon, welks Persoon weer één is in wezen met Vader en Heiligen Geest in de Godheid. De uitwendige gedaanten van brood en wijn: vorm, kleur, gedaante enz. blijven echter.

De martelaar der Hervorming Jacques d'Auchy zei, toen de kettermeester van der Linden, later bisschop van Roermond, hem dit leerstuk voorleed te Leeuwarden in 1558: „dit dunkt mij tooverij te wezen“.

Het is mij hier niet te doen om bestrijding van Rome. Want wij mogen nooit vergeten, dat de fouten van de roomsche kerk voor een zeer groot deel de fouten van de toenmalige wereld, ook de wetenschappelijke wereld, waren. Men mag de roomsche kerk als zoodanig eerst schuldig stellen, voorzover zij door specifiek roomsche ideeën zekere dwalingen heeft geïnspireerd, of niet door een krachtig leven uit de openbaring ze heeft genezen, of — voorzover oude dwalingen het roomsche kerk-instituut hebben gebracht tot groote zonden en fouten, en dan later de dwalingen van het instituut niet worden erkend en herroepen, ook al zou de roomsche geleerdheid langzamerhand zich ervan ontdoen. Men moet ook in deze dingen leeren onderscheiden. In de middeleeuwen zat de kerk, waarover de Heidelbergse Catechismus schrijft, zaten ook de „vaderen“ van de Kersten en Zandt, onder het juk van Rome, maar de kerk was er toch. Wie thans alles en nog wat op Roomsche schouders schuift, schendt zijn eigen aangezicht.

Als ik hier aan deze artikelen een plaats geef, is dat dan ook alleen bedoeld als bijdrage tot het geloof in duivelen, spoken, etc. En tegenover deze dingen, die een gezonde theologie had moeten voorkomen, stel ik weer de bijbelsche namen, de openbaringsnamen, voor den Satan.

Over het mediteeren.

De Kruyswijk vervolgt zijn bekende artikelen in „Hilv. Kb.“ aldus:

Wij leerden het mediteeren kennen als een waardevolle oefening der Godsvrucht, wanneer het in een Schriftuurlijken zin geschiedt. De vraag rijst als vanzelf: En heb ik daartoe nu gelegenheid? En zoo ja, zijn er dan nadere aanwijzingen te geven over de manier waarop dat het vruchtbaarst kan geschieden?

Om met dat laatste te beginnen.

Ik schreef eerst over het wezen van het mediteeren, en noemde het daarbij een eisch voor ieder christen. Daarna over het voorwerp ervan en eindelijk over het doel, dat de christen erbij beoogt. In deze drie artikelen werd al het een en ander gezegd over de manier waarop het moest geschieden.

Verdere aanwijzing daarvoor is nauwelijks raadzaam. Om deze reden, dat iemands persoonlijkheid daarbij zulk een belangrijke factor is. Trouwens ook zijn omstandigheden. In de maanden, dat Augustinus, toen emeritus-hoogleraar en een goede dertiger, wat zijn leeftijd aangaat, zich voorbereidde op het ontvangen van den H. Doop, lag hij 's nachts weer lang op zijn legerstede te mediteeren over den weg, langs welken zijn God hem geleid had (Dr Sizoo, het Leven van Augustinus, pag. 70). Bekende R. C. Schrijvers vragen voor een vruchtbare meditatie een tijdruimte van één of zelfs twee uren. En als men naagt, welk schema onze Voetius ervoor geeft, dan meet hij ook dien tijd krap.

Het komt mij persoonlijk voor, dat dit nauw samenhangt met ieders persoonlijke geaardheid en omstandigheden. Geen twee menschen met gelijk karakter. Wie meer vluchtig is, zal zich meer moeten overwinnen voor een overdenking van tien minuten, dan degene, die meer rustiger aard heeft voor een overdenking van een uur. Ieder zoeken hierin zijn eigen weg. Wie hierin eenigen leidraad begeert, kan die (in een bekend werk) vinden bij Brakel, Redelijke Godsdienst, II, 238.

Nog iets hierover. Voorop staat dat genade van Gods Geest de groote kracht ook hier is.

Immers 2 Cor. 3:5 is ook voor den Christen waar: Niet dat wij van ons zelf bekwaam zijn om iets te denken, als uit onszelf; maar onze bekwaamheid is uit God. Daarom beginne men altijd met een kort gebed. Vervolgens is er benoedigd „eenvoud des harten“, d.i. met niets anders bezig zijn tijdens het mediteeren dan met het voorwerp der overdenking. Ook is zeker een voorwaarde: de liefde: hoe lief heb ik Uw wet; zij is mijn vernaking, den ganschen dag (Ps. 119:97); de gloed in die liefde, maar tevens de machtiging, opdat alle geestdrijverij geweerd worde. Zelfs op uiterlijke omstandigheden is te letten, schoon weer naar ieders aard. De ochtend is voor den een meer passend, de avond voor den ander. De eenzame wandeling voor den een, de eenzaamheid in de kamer voor den ander. De eenzaamheid zelf is voor wel bijna ieder vereisch.

De andere vraag was deze: of ieder daartoe wel gelegenheid heeft. Ik denk voor alles aan de huismoeders in grootere gezinnen, daarna aan de drukke zakenmensen: voorts aan een ieder die voortdurend acht te geven heeft op vele dingen.

Evenwel. De klacht over oppervlakkigheid in het geestelijke leven is juist daardoor zoo veelvuldig voorkomend, doordat de oefeningen van het mediteeren, het persoonlijk bidden en de zelfonderzoeking door alle mogelijke andere dingen verdrongen worden. Im-

mers
huise
De
God
dank
zoo
daar
zoo
zing)
liefe
zonde
breng
Dat
derd;
den
jaar
Zie
van
een
overl
aan
harte
15 en
Nee
wel
zoo
dan
leven
maar
En
dinge
geen
wel
altha
Ook
verdie
waars



Two
Ambt-
M. de
Wartena
Vecht
Bero
Aalten
Ambt-
Klaav
Amersfo
Bergum
Apynges
te Ac
Aron
Gripaker
Rotterda
Sleen: 1
Wartena

Amsterdams

Brinklaan 89 - Bl

Wij maken vo
mogelijke Kru
onberispelijk
tegen bil
Beleefd aanbe

Mingaars' Wijn- t

Odastr. 19, bij B
Speciaal adres
Wijnen, voor el
steed worden;
voor 100 dezer
daau. Levering
partijen. Bestel
zorgd.

B. KRI

COM

MEUBI

VEERSTRAAT

HILV

POSTG

Reparati

voor Tapijt

Bedden or

Uitgave van

Jezus'

Tweede

druk

Al wat de v

standing van

woorden des

Voor

deling

Verkrijgbaar

het bedrag,

rekening No